

Mgr Maria Domagała

Publiczna Szkoła Podstawowa im. H. i J. Świątyńskich w Ossali

Znaczenie czytania bajek dla rozwijania wrażliwości dziecka w opinii nauczycieli wychowania przedszkolnego¹

The importance of fairy tale reading for the development of children's sensitivity in the opinion of preschool teachers

Streszczenie

Wrażliwość dziecka doskonale rozwija się poprzez literaturę. Jest ona dla niego źródłem wielu wrażeń, wzruszeń, a także podstawą do nauki mowy ojczystej. Wzbogaca słownik dziecka, rozwija jego pasje i zainteresowania. W artykule podjęto próbę ukazania znaczenia czytania dzieciom bajek przez nauczycieli dla rozwijania ich wrażliwości. Świat bajkowy, to świat, który jest bliski dziecku, nie tworzy sztucznej sytuacji terapeutycznej, nie zmusza do wykonywania konkretnych zadań, jest tylko drogowskazem. Bajki, czy to te przekazywane ustnie, czy na piśmie są nadzieją dla czytelnika i pozwalają wkroczyć do lepszej, bezbolesnej rzeczywistości. Wyniki badań własnych wskazały na to, że organizowanie form działalności edukacyjnej przyczynia się do rozwijania wrażliwości na piękno, a także kształtowania odpowiednich moralnie postaw u dzieci w wieku przedszkolnym. Wykorzystując do pracy z dziećmi bajki, mamy możliwość oddziaływać nie tylko na postawę dziecka, ale również na jego nieukształtowaną jeszcze moralność czy wyobraźnię.

Słowa kluczowe: wrażliwość dziecka, bajka, przedszkole, dobór tekstu, aktywność.

Abstract

The child's sensitivity develops perfectly through literature. It is a source of many impressions and emotions for him, as well as the basis for learning his native language. It enriches the child's vocabulary and develops his passions and interests. This publication attempts to show the importance of teachers reading fairy tales to children in order to develop their sensitivity. The fairy-tale world is a world that is close to the child, it does not create an artificial therapeutic situation, it does not force the child to perform specific tasks, it is just a guide. Fairy tales, whether transmitted orally or in writing, are a hope for the reader and allow them to enter a better, pain-free reality. The results of my own research have shown that organizing forms of educational activity contributes to the development of sensitivity to beauty, as well as the formation of morally appropriate attitudes in pre-school children.

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej autorki, która otrzymała I Nagrodę Naukową Tarnowskiego Towarzystwa Naukowego „Perły Tarnowa 2019”, pt. „Rola bajek w rozwijaniu wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym na przykładzie badań przeprowadzonych w oddziale przedszkolnym w Publicznej Szkole Podstawowej im. Heleny i Józefa Świątyńskich w Ossali”, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Andrzeja Niedojadło.

By using fairy tales in work with children, we have the opportunity to influence not only the child's attitude, but also his yet unformed morality or imagination.

Keywords: child sensitivity, fairy tale, preschool, text selection, activity.

Wprowadzenie

Jakie wartości w życiu dziecka są najważniejsze? W jaki sposób możemy pokazać dzieciom czym jest wrażliwość, tak aby w przyszłości były szczęśliwymi dorosłymi? Czy narzędzie, jakim jest bajka, pozwala na kształtowanie wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym?

Znaczenie bajki dla rozwijania wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym, jest zagadnieniem wymagającym ukazania wielowymiarowości potrzeb i emocji dziecka. Każdy człowiek z natury jest istotą społeczną. Bajka często nam dorosłym kojarzy się z dzieciństwem, fantazją, ale też z pierwszymi wyborami pomiędzy dobrem a złem. Dziecko, tak jak dorosły, ma rozmaite potrzeby i zainteresowania i aby je zaspokoić, musi nawiązywać kontakty z innymi ludźmi. Musi odnaleźć w sobie pokłady siły, które pozwolą mu na przebywanie w otoczeniu obcych ludzi i przynajmniej na początku nieznanymi przestrzeniami i otaczającymi przedmiotów².

Bajka jest nieocenionym narzędziem w rękach nauczycieli wychowania przedszkolnego. Poznawanie świata przez dziecko następuje poprzez swobodne i mimowolne uczenie się w nowych, różnorodnych sytuacjach występujących w jego otoczeniu³. Poznanie otaczającej rzeczywistości społecznej jest jedną z podstawowych potrzeb dziecka. Każda informacja na tym etapie rozwoju, zdobywana w środowisku rodzinnym i lokalnym, następuje dzięki procesom poznawczym takim jak: spostrzeżenia, wrażenia, mowa, myślenie, pamięć oraz uwaga⁴. Bajka, bez względu na to przez kogo jest czytana, nie tylko wychowuje i uczy, ale przede wszystkim bawi, pozwala zapomnieć o otaczającym świecie i przenieść się do krainy bohaterów książkowych. W nieograniczony sposób ukazuje piękno przyrody. Tego typu literatura pozwala na pokazanie dziecku sposobów osiągnięcia sprawności mówienia, czytania, pisania i słuchania. W życiu różnie się dzieje, często się mówi, że „życie to nie bajka”, czasem bywa źle, a innym razem bardzo dobrze, dlatego tak dorośli, jak i dzieci winni sięgać do literatury, bo ona często w magiczny sposób ukoji i pozwoli na uspokojenie, a często też rozbawi czy zaintryguje. Właściwe będzie tu przywołanie słów jednej z moich ulubionych autorek, Kate Morton, z jej cudownej opowieści pt. *Zapomniany ogród*:

² B. Smykowski, *Wiek przedszkolny [w:] Psychologiczne portrety człowieka*, red. J. Brzezińska, Gdańsk 2013, s. 165.

³ B. Jugowar, *Psychologia rozwojowa dla rodziców. Wiek przedszkolny*, Warszawa 1982, s. 14.

⁴ H. Cudak, *Znaczenie rodziny w rozwoju i wychowaniu małego dziecka*, Warszawa 1999, s. 190.

„Odkąd Eliza odkryła w sklepie pani Swindell książkę z bajkami i zatopiła się w jej wyblakłych stronach, zrozumiała potęgę opowieści. Ich magiczną zdolność do wypełniania pustki w ludzkich sercach i zranionych umysłach”.

Nauczyciel przedszkola staje przed dużym wyzwaniem, ponieważ każde dziecko trafiające do placówki jest zupełnie inne, ma zróżnicowane preferencje sensoryczne, które warunkują postrzeganie otaczającej rzeczywistości. Oznacza to, że dzieci przebywają „pod skrzydłami” osoby, która staje się odpowiedzialna nie tylko za dziecko jako jednostkę, ale również w ujęciu ogólnoludzkiej zbiorowości. To pierwsza „znacząca” osoba w życiu dziecka spoza kręgu rodziny. Musi zarówno swoją postawą i zachowaniem w relacji z dzieckiem wzbudzić nie tylko jego zaufanie, ale przede wszystkim rozniecić w nim otwartość i ciekawość na piękno otaczającego świata. Nauczyciel musi stworzyć takie warunki, aby sprzyjały one budowaniu poczucia tożsamości i pozwoliły wyznaczyć drogę do samorealizacji i tak bardzo ważnego we współczesnym świecie, indywidualnego rozwoju. U dziecka przedszkolnego przeważają czynności podkorowe nad korowymi, co ma wpływ na przewagę czynności pobudzenia nad hamowaniem. Procesy poznawcze posiadają natomiast charakter mimowolny, odruchowy i emocjonalny⁵. Narzędzia stosowane w pracy nauczyciela są różnorodne i zależą w dużej mierze od kreatywności i potrzeb. Analizując podstawę programową wychowania przedszkolnego możemy wyeksponować wartości wyznaczające kierunek pracy nauczyciela z dzieckiem w przedszkolu, i są to np. radość, zdrowie, bezpieczeństwo, odkrywanie świata, twórczość, samodzielność, szacunek, uczciwość, miłość, dobro, prawda, piękno⁶. Bajka staje się więc nieodzowną pomocą w przygotowaniu dziecka do funkcjonowania w społeczeństwie, pomoże, w zależności od jego własnych potrzeb, do przygotowania słuchacza w zaangażowanie się i pełnienie rozmaitych ról społecznych. Nauczyciel staje więc przed wyzwaniem, jakim jest konfrontacja dziecięcego widzenia świata z rzeczywistością widzianą oczyma dorosłego.

Rola literatury w życiu dziecka

Książki dla dziecka, podobnie jak dla osoby dorosłej, są źródłem nieograniczonych wrażeń, przeżyć czy wzruszeń, uczą mowy ojczystej, wzbogacają słownik dziecka, rozwijają pasje i zainteresowania. Wrażliwość dziecka, według wielu

⁵ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa 2005, s. 34–36.

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).

wybitnych psychologów, nie powstaje w wyniku wrodzonych cech wewnętrznych, nie mogą jej ukształtować również tylko i wyłącznie oddziaływania zewnętrzne. Można powiedzieć więc, że „przyczyny zewnętrzne działają zawsze okrężnie przez warunki wewnętrzne”⁷. Niezwykle ważnym człowiekiem zajmującym się zrozumieniem uczuć i myśli dzieci był Janusz Korczak, pedagog, pisarz i lekarz, który nie tylko sam był wrażliwy na drugiego człowieka, a przede wszystkim na dziecko, ale i udowadniał, że mała istota jest ogromnie wrażliwa. Starał się wsłuchać w drugą osobę i uczył innych opanowania tej trudnej sztuki. W wychowankach rozwijał wrażliwość, tak bardzo potrzebną w owym czasie, na cierpienie innych. Uznawał, że wychowanie poprzez uwrażliwianie jest procesem ciągłego poszukiwania i tworzenia, a działania wychowawcze zawsze muszą opierać się o psychikę dziecka, jego uczucia, emocje i wrażliwość.

Takie myślenie kontynuuje współcześnie wielu pedagogów i psychologów. Bogusław Śliwerski dzieła Korczaka uważa za poradniki dla wychowawców i nauczycieli, a także rodziców⁸.

Kraina bajki zawsze była gdzieś bardzo daleko – „za górami, za lasami” – tak bowiem często zaczynają się najpiękniejsze opowieści dla dzieci. Nam, ludziom dorosłym, wydaje się ta kraina jeszcze bardziej odległa, zapomniana i nierzeczywista. Autorzy bajek wyczarowują w swojej wyobraźni tak fantastyczne zjawiska, a umieszczając je w otoczeniu pełnym marzeń i piękna, stają się zbyt mało realne, aby je dostrzec przez człowieka „twardo stąpającego po ziemi”. Osoba, która pisze dla dzieci musi być więc nie tylko nieocenionym artystą, ale musi mieć przede wszystkim wzniosłe uczucia i być w stanie przelać zasady w tak bardzo wrażliwe serca najmłodszych. Dzieci mają większą wyobraźnię od ludzi dorosłych i różnią się pod wieloma względami. Dorośli pracują po to, aby zapewnić dzieciom godziwe i dostatnie życie. Często za bardzo skupiają się na pomnażaniu dóbr materialnych. Dzieciom zaś najbardziej zależy na tym, aby zostały obdarzone prawdziwą miłością i przyjaźnią, nie tak ważne są dla nich pieniądze⁹. Dziecko w wieku przedszkolnym to jeszcze mały człowiek, który nie zdążył przeżyć tego, co dorośli i nie potrafi zrozumieć jeszcze każdego cierpienia, smutku, ale także radości czy szczęścia¹⁰.

Jako pierwszy bajkę stworzył żyjący przed trzema tysiącami lat Hezjod, w którego utworach pojawił się motyw zwierzęcy, często powielany przez wielu późniejszych pisarzy. W późniejszym okresie słynnym twórcą bajek był Francuz Jean de La Fontaine, który żył w XVII w. Równie znacząco w literaturze zapisał się Rosjanin Iwan Kryłow, który stworzył prawie 2000 utworów, co dorównywało

⁷ S.L. Rubinsztein, *Podstawy psychologii ogólnej*, Warszawa 1964, s. 36.

⁸ B. Śliwerski, *Pedagogika Janusza Korczaka* [w:] *Pedagogika*, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, t. 1, Warszawa 2008, s. 338.

⁹ A. de Saint-Exupery, *Mały Księżę*, Warszawa 2014, s. 36–49.

¹⁰ J. Papuzińska, *Dziecko w świecie emocji literackich*, Warszawa 1996, s. 8–18.

dorobkowi Francuza. W Polsce rozwój bajki związany jest z literaturą oświecenia, kiedy to najpopularniejsze były tzw. bajki epigramatyczne¹¹.

Bajki można zdefiniować na wiele sposobów, najczęściej jednak występują w znaczeniu opowieści pisanej prozą lub wierszem, gdzie podejmowane do rozważania są zagadnienia moralne, opisujące ludzkie postawy, wady, czy też spotykane w życiu codziennym sytuacje. Zwracając się w stronę nauczycieli pracujących z dziećmi w wieku 3–6 lat można powiedzieć, że bajka ma wiele zalet dydaktycznych, gdzie mamy wyraźnie sprecyzowany morał i użyteczność prawd oraz przystępną formę, czyli odpowiednią objętość, a często też obrazowość. Tego typu utwory, posiadające wymienione cechy, występują w literaturze dla dzieci od początku ich rozwoju aż po współczesność¹². Obecnie posiadają jednak dużo szersze znaczenie niż kiedyś. Zauważamy zdecydowanie dużą różnorodność bajek do czytania, ale również telewizja ukazuje oczom dziecka bogate scenariusze z różnorodną kolorystyką i szybko zmieniającą się fabułą. Mamy również do czynienia z bajkami w formie komiksów, czy wreszcie z bajkami terapeutycznymi. Zwykle występują w nich zaczarowane postacie, ale inaczej niż w baśniach, ponieważ magia i czary nie pomagają w rozwiązaniu trudnych dla dziecka sytuacji. Celem bajek terapeutycznych jest uspokojenie dziecka, próba zminimalizowania jego problemów emocjonalnych oraz wspieranie wielostronne w jego osobistym wzroście¹³. Zdaniem Marii Molickiej bajka terapeutyczna jest „metodą oddziaływań psychopedagogicznych w procesie stymulacji procesów poznawczych i emocjonalnych, oddziaływaniem na tworzącą się strukturę „Ja”, gdzie wspomaganie rozwoju, wspieranie, wychowywanie i psychoterapia współwystępują”¹⁴. Bajka może być dla dziecka doskonałą formą relaksu, ale może być także psychoedukacyjna. Z pewnością pokazuje dziecku złożoność otaczającego świata, uczy wartości właśnie tego świata, natomiast bajka psychoterapeutyczna pomaga przezwycięzać własne słabości i lęki.

Mimo że miejsce dziecka w świecie ludzi dorosłych znacznie się zmieniło, polepszyło, to jednak ciągle istnieją zagrożenia dla jego rozwoju. Dziecko otaczane jest ochroną ze strony państwa oraz instytucji międzynarodowych, jednak i to nie jest wystarczające, wiele dzieci doświadcza ciągle przemocy i poniżenia ze strony dorosłych. Podkreślić należy, że współczesna myśl pedagogiczna bardzo mocno akcentuje wartość i podmiotowość dziecka, stawiając je na pierwszym miejscu w procesach edukacyjnych i wychowawczych¹⁵.

¹¹ *Słownik terminów literackich*, red. M. Głowiński, T. Kostkiewicz, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Wrocław 2000, s. 55.

¹² *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, red. B. Tylicka, G. Leszczyński, Wrocław 2002, s. 24.

¹³ M. Molicka, *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*, Poznań 2002, s. 153–154.

¹⁴ M. Molicka, *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań 2011, s. 231.

¹⁵ B. Śliwierski, *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryzmu*, Gdańsk 2007, s. 80–86.

Założenia metodologiczne badań własnych

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań, których celem było ukazanie znaczenia bajki dla rozwoju wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym. Badania miały złożony cykl, który przechodził przez szereg istotnych etapów, kończących się opracowaniem materiałów i sformułowaniem ostatecznych wniosków.

W badaniu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, zastosowano technikę ankiety i analizy dokumentów. W badaniach wzięło udział 14 nauczycieli, którzy pracują lub w przeszłości pracowali w oddziale przedszkolnym w Publicznej Szkole Podstawowej im. Heleny i Józefa Świątyńskich w Ossali. Wszyscy posiadają wymagane kwalifikacje zawodowe oraz tytuł magistra. Ponadto większość respondentów ukończyła studia podyplomowe (m.in. studia podyplomowe w zakresie informacji naukowej i bibliotekarstwa, pedagogikę korekcyjną z terapią pedagogiczną, edukację i wspomaganie osób z autyzmem i zespołem Aspergera).

Badani nauczyciele w znaczącej większości pochodzą ze środowiska, w którym pracują, co przyczynia się do większej znajomości problemów i sytuacji rodzinnych ich podopiecznych, mają większą szansę na zrozumienie występujących często zachowań dziecięcych związanych z sytuacją rodzinną, mogą reagować, gdy dzieje się coś złego.

Przed przystąpieniem do ankietowania poproszono nauczycielki w oddziale przedszkolnym o zrealizowanie zajęć, podczas których czytano dzieciom bajki i analizowano ich treści, a następnie na ich podstawie zrealizowano zajęcia plastyczne. Cykl ten trwał około dwóch miesięcy. Literatura została wybrana przez wychowawców oraz bibliotekarza. Wybór terenu badań podyktowany był dobrą jego znajomością oraz faktem, iż sama jestem nauczycielem edukacji przedszkolnej w ww. placówce.

Wyniki badań oraz wnioski pedagogiczne

Kwestionariusz ankiety dla nauczycieli zawierał 19 pytań. Ankietę uzupełniali nauczyciele pracujący z dziećmi w wieku od 3 do 6 lat (rozdano 14 ankiet i tyle również wypełniono). Podstawa programowa wychowania przedszkolnego wyraźnie narzuca na nauczyciela obowiązek zapoznawania dzieci z literaturą, a szczególnie z bajką, która ma wpływ na wielozmysłowy rozwój dziecka. Ogromną rolę w realizacji tego zadania ma literatura dziecięca, którą podopiecznym czytają. Najczęściej robią to kilka razy w tygodniu (8 badanych osób, czyli 57,2%), bajki można dostosować do danej sytuacji, do tematyki dnia czy pory roku. Raz w tygodniu bajki czyta 4 badanych (28,6%), a codziennie czytają 2 osoby (14,2%). Badani nauczyciele doskonale znają zadania, jakie ma spełniać bajka u dziecka przedszkolnego, gdyż 12 z nich (85,7%) zaznaczyło odpowiedź, że czytają bajki swoim wychowankom,

gdyż mają one bardzo dobry wpływ na wszechstronny rozwój dziecka, natomiast 11 respondentów (78,6%) zaznaczyło również, że robią to w celu pobudzenia ich do myślenia i do wnioskowania.

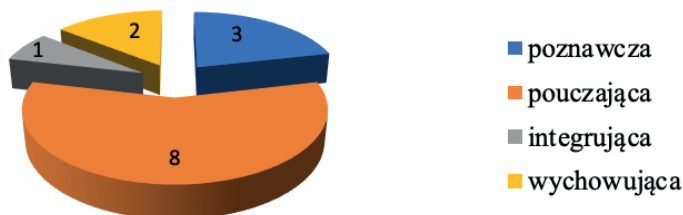
Ważne dla maluchów jest uczenie ich prowadzenia kulturalnej, wartościowej rozmowy z rówieśnikami, rodzicami czy nauczycielami, dlatego właśnie 10 nauczycieli (71,4%) taki stawia sobie cel czytania bajek dzieciom. Bajka sprzyja także uspokojeniu, co dostrzega 9 badanych (64,3%) i w tym celu sięgają po bajki w przedszkolu. Wykonywanie prac plastycznych, czy to odtwórczych czy też według własnych pomysłów, wymaga od dzieci kreatywności, pomysłowości lub przykładu czy pomysłu na rysunek, czego dostarcza im treść bajki i zawarte w niej ilustracje. W tym celu czyta też bajki 7 badanych nauczycieli (50%), a 5 osób (35,7%) robi to realizując terapię emocjonalną. Dzieci na przykładzie postaci bajkowych potrafią ocenić ich postępowanie, co wykorzystuje do pracy 4 badanych (28,6%). Każda bajka musi być również dostosowana do tematyki zajęć albo chociaż tematycznie zbliżona.

Tematyka zajęć musi być skorelowana z treścią bajki, aby dziecku nie wprowadzać chaosu i zamieszania. Dlatego też wszyscy ankietowani nauczyciele stwierdzili, że właśnie tematyką zajęć kierują się przede wszystkim przy wyborze bajki do czytania. Bajka, czytana dzieciom, sprawia im wiele radości, którą wyrażają dzieci w wieku przedszkolnym w różny sposób. W doborze bajek znaczenie mają między innymi ilustracje, które są kolorowe i zawsze podczas czytania bajek dla dzieci interesujące. Tak też odpowiedziało 8 badanych nauczycieli (57,2%), tyle samo ankietowanych zauważyło (8 osób, czyli 57,2%), że dzieci podczas czytania dużo śmieją się. 7 nauczycieli (50%) dostrzega, że już przy pierwszych zdaniach dzieci są bardzo radosne, zadowolone. Odpowiednio reagują na treść bajki, boją się o dalsze losy bohaterów, często utożsamiają się z postaciami z bajek oraz głośno zgadują, co może wydarzyć się dalej. Bajka jest nieodłącznym elementem rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. Nauczyciele doskonale wiedzą, kiedy i po jaką bajkę sięgnąć, aby miała ona pozytywny wpływ na wszechstronny rozwój dziecka.

Bajki mają wpływ na niemalże wszystkie sfery rozwojowe. Wszyscy badani wiedzą, na jaką sferę najbardziej wpływa wybrana przez nich bajka. Najwięcej, bo 12 osób (85,7%) wybrało sferę emocjonalną, 8 nauczycieli (57,2%) uważa, że również ma wpływ na sferę poznawczą, po 7 badanych (po 50%) wybrało sferę edukacyjną i psychiczną, a 6 osób (42,9%) postawiło też na sferę społeczną. Jak widać, cały rozwój dziecka wspomagany jest dobrą literaturą dla dzieci, a do nauczycieli i rodziców należy zadanie, aby odpowiednio tę literaturę dobrać do potrzeb dziecka. Czytana bajka ma dla dziecka wiele znaczeń – pomaga mu rozwiązać różnego rodzaju problemy, uczy go, wspomaga w twórczości, pozwala mu myśleć, naprowadza na dobrą drogę i wzorowe zachowanie i można byłoby wymieniać jeszcze wiele innych znaczeń.

Badanych nauczycieli poproszono o wskazanie funkcji jakie pełnią bajki. Mieli wybrać jedną najważniejszą spośród ośmiu podanych. Wszyscy skupili się jedynie

na czterech funkcjach bajek, a w tym: 8 badanych (57,2%) wskazało funkcję pouczającą; funkcję poznawczą zaznaczyły 3 osoby (21,4%), 2 osoby (14,2%) wybrały funkcję wychowującą, natomiast tylko 1 osoba (7,2%) funkcję integrującą. Widać, że nauczyciele doskonale znają funkcje bajek i dokonali właściwych wyborów, decydując się na te najistotniejsze dla ich dzieci. Wykres 1. prezentuje tylko te odpowiedzi, które wybrali badani.

Wykres 1. Funkcje czytanych bajek według nauczycieli

Źródło: wyniki badań własnych.

Może się wydawać, iż funkcjonowanie kilkuletniego dziecka w dzisiejszym świecie wolne jest od stresów, ale jest to bardzo złudne przekonanie. Często bowiem zdarza się, że mały człowiek nie zna jeszcze właściwych słów, dzięki którym mógłby wyrazić swoje emocje, lęki, czy potrzeby. Funkcje spełniane przez bajki stają się więc bardzo ważne z pedagogicznego punktu widzenia.

Analiza wypełnionych przez nauczycieli kwestionariuszy pozwala na wyciągnięcie wniosku, że czytanie dzieciom bajek ma ogromny wpływ na rozwój ich wrażliwości. Wprowadzając kilkuletnie dziecko w świat bajkowy, dostrzegają u niego prawidłowy rozwój każdej sfery. Dzieci czerpią z odpowiedniej, dostarczonej im literatury wartości pożądane, stają się empatyczne, kreatywne i twórcze, przede wszystkim plastycznie, co ma ogromny wpływ na rozwój mowy, samooceny, pewności siebie, co już w tym wieku stanowi przygotowanie do nauki w szkole.

Wiek przedszkolny charakteryzuje się zróżnicowanym życiem uczuciowym, nie można więc pominąć ważnych momentów w rozwoju emocjonalno-społecznym. Dziecko bowiem między 2. a 5. rokiem życia zaczyna coraz lepiej rozumieć swoje emocje i innych osób, w lepszy sposób potrafi regulować ekspresję emocjonalną, zaczyna nabierać zaradcze umiejętności, pozwalające na kształtowanie prawidłowych kontaktów z dorosłymi¹⁶. Mimo „niedoskonałości” związanych z rozwojem umysłowym dzieci w wieku przedszkolnym, wykazują się dużą aktywnością umysłową. Myślenie dziecka w wieku 3 lat cechuje: „sytuacyjność, bezpośrednia

¹⁶ J. Strelau, *Psychologia. Podręcznik akademicki. Podstawy psychologii*, Gdańsk 2003, s. 305.

łączność z działaniem i spostrzeganie tego, co towarzyszy danej chwili¹⁷. Bardzo ważne jest – co wykazały wyniki badań – aby dziecko wdrażane było do bajek systematycznie, zarówno w przedszkolu, jak i w domu. Dziecko najczęściej spotyka się z czytaną bajką dzięki osobie dorosłej, co również ma wpływ na pozytywne relacje, na rodzenie się zaufania i sprawiania, że dziecko czuje się bezpieczne i potrzebne. Przez bajkę dziecko przyswaja sobie wiele wartości; najczęściej rodzice i nauczyciele mówili o odróżnianiu dobra od zła, o kreatywności i pomysłowości, o humorze i radości, o niesieniu pomocy innym osobom, o szacunku do osób starszych, o sprawiedliwości, rozwadze i mądrości oraz o przyznawaniu się do winy. Mądrze dobrana bajka i dobrze przedstawiona jej treść pozytywnie wpływa na całokształt dziecka w wieku przedszkolnym. Jeśli po przeczytaniu bajki dziecko jest aktywne twórczo, zadaje pytania, śledzi dalsze losy bohaterów, jeśli interesuje się treścią bajki, to znaczy, że dorośli osiągnęli swój cel, że dokonali dobrego wyboru literatury i prawidłowo wpłynęli na działanie bajki na dziecko.

Ogromną rolę pełnią bajki terapeutyczne, które są często „lekarstwem” na wszelkie lęki, problemy emocjonalne, strach przed czymś nowym, nieznanym. Dziecko potrzebujące terapii bajkowej, jest bardziej wrażliwe na rzeczy nowe, niepewne i dlatego osoby dorosłe w bardzo delikatny i odpowiedni sposób powinny wprowadzić go w świat bajki terapeutycznej. Rodzice i nauczyciele mają możliwość stworzyć dzieciom wspaniałe sytuacje, doskonale spędzić z nimi czas, pokazać im, jakimi wartościami powinni się kierować. W świecie współczesnym widzimy, że dziecko jako osoba bezbronna zajmuje dość wysoką pozycję w hierarchii społecznej. „Cechą charakterystyczną współczesnej rodziny jest koncentrowanie uwagi na dziecku, zaspokajaniu jego potrzeb, zainteresowań, wspomaganie rozwoju, indywidualnych uzdolnień. W normalnie funkcjonujących wychowawczo rodzinach rodzice poświęcają dziecku dużo czasu, troszcząc się o jego rozwój i edukację. Rodziny te stwarzają dziecku możliwości poznawania kraju, świata, Europy, uczęszczania do wybranych szkół, uczenia się języków obcych, poznawania kultury różnych narodów, obcowania codziennie z najnowocześniejszymi mediami, multimediami, zdobywania nowych doświadczeń w rzeczywistości wirtualnej, przeżywania radości dzieciństwa¹⁸.”

Mając na uwadze wyniki badań własnych, jako nauczyciel placówki przedszkolnej staram się promować aktywne czytelnictwo. Najważniejszą rolę w odkrywaniu świata książek przez dzieci odgrywa dom, ale przedszkole ma za zadanie uzupełniać rodzica. Czasem może się zdarzyć, że dziecko pozbawione jest kontaktu ze słowem czytany. Dlatego ważny staje się nauczyciel, jego postawa i zainteresowania oraz możliwość wyboru treści odpowiednich dla podopiecznych i zawartych w programie nauczania. Przedszkole wychodzi naprzeciw oczekiwaniom, to miejsce przyjazne

¹⁷ H. Liberska, *Teorie rozwoju psychicznego* [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa 2016, s. 85.

¹⁸ S. Kawula, *Kształty rodziny współczesnej*, Toruń, 2006, s. 59.

dzieciom, nauczycielom i rodzicom. Poprzez podejmowane działania kształtują właściwe postawy czytelnicze. Poszczególne czynności zostały podzielone na mniejsze projekty, które staramy się powiązać z wydarzeniami historycznymi, religijnymi i lokalnymi. Najciekawszymi działaniami są:

1. „Dzień Postaci z Bajek”, który obchodzimy w ramach Międzynarodowego Dnia Postaci z Bajek. W ten dzień przedszkole zmienia się w krainę bajkowych postaci. Każde dziecko odwiedzające w tym czasie bibliotekę dostaje pamiątkową zakładkę, wybiera książeczkę, która jest czytana w sali przez nauczyciela lub rodzica.
2. Realizacja projektu „Książka Przyjacielem Przedszkolaka”. W każdej grupie wiekowej działanie będzie realizowane na kilka sposobów:
 - zapraszanie chętnych rodziców do głośnego czytania dzieciom,
 - wymiana prywatnych książeczek dzieci na zasadzie „Wędrującego kuferka” (zawiera on kilka książek oraz informację dla rodzica),
 - zebranie przez nauczyciela prac plastycznych i złożenie ich w jedną książkę pt. *Nasze bajkowe opowieści w przedszkolu*.
3. Zorganizowanie konkursu „Najpiękniejsza zakładka do książki” przy udziale rodziców.

Czytanie dzieciom w przedszkolu w powiązaniu z przebiegiem procesu edukacyjno-wychowawczego przyczynia się do podejmowania przez podopiecznych wysiłku nie tylko umysłowego, ale również fizycznego. Dziecko odkrywa własne możliwości i uzdolnienia artystyczne oraz odkrywa inwencję twórczą w różnych formach aktywności.

Podsumowanie

Niniejszy artykuł ukazuje, jaką rolę pełni bajka w rozwijaniu wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym. Należy pamiętać, że różni ludzie odbierają i przekazują swoje emocje w różny sposób. Mają one charakter zarówno pozytywny, jak i negatywny, mogą być też ambiwalentne. W dużej mierze pełnią one też rolę w motywowaniu do działania oraz funkcjonowaniu poznawczym, jak również w sposobach radzenia sobie w życiu. Nauczyciele uważają, że czytanie dzieciom bajek ma ogromny wpływ na rozwój ich wrażliwości. Wprowadzając kilkuletnie dziecko w świat bajkowy, dostrzegają u niego prawidłowy rozwój każdej sfery. Dzieci czerpią z odpowiedniej, dostarczonej im literatury wartości pożądane, stają się empatyczne, kreatywne i twórcze, przede wszystkim plastycznie, co ma ogromny wpływ na rozwój mowy, samooceny, pewności siebie, co już w tym wieku stanowi przygotowanie do nauki w szkole.

Z przeprowadzonych badań wynika również, że bajki terapeutyczne pomagają dziecku radzić sobie z problemami i różnego rodzaju lękami. Nie zawsze można

zauważyć ich działanie od razu, jest to długotrwały proces. Jest to jednak lekarstwo na troski i smutki dziecka, szczególnie w wieku przedszkolnym. Dzięki przeprowadzonym badaniom udowodniono także, iż dziecko po wysłuchaniu bajki przejawia aktywność twórczą. Wychodzi ono gdzieś poza zjawiska rzeczywiste, poszukuje bajkowych elementów, tworząc prace plastyczne. Nauczyciele sygnalizują potrzebę ciągłego i systematycznego czytania dzieciom bajek, zarówno tych humorystycznych, jak i kształtujących wartości i postawy moralne u dziecka.

Przeprowadzone badania stanowią poszerzenie wiedzy o roli bajek w rozwijaniu wrażliwości dziecka w wieku przedszkolnym. Ukazały bajkę jako niezwykle proste, a jednocześnie skuteczne narzędzie w edukacyjnym i wychowawczym oddziaływaniu na dzieci.

Bibliografia

- Cudak H., *Znaczenie rodziny w rozwoju i wychowaniu małego dziecka*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Warszawa 1999.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2005.
- Liberska H., *Teorie rozwoju psychicznego* [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa 2016.
- Molicka M., *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*, Wydawnictwo „Media Rodzina”, Poznań 2002.
- Molicka M., *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Wydawnictwo „Media Rodzina”, Poznań 2011.
- Papuzińska J., *Dziecko w świecie emocji literackich*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1996.
- Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, red. B. Tylicka, G. Leszczyński, Wydawnictwo Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2002.
- Słownik terminów literackich*, red. M. Głowiński, T. Kostkiewicz, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Wrocław 000.
- Smykowski B., *Wiek przedszkolny* [w:] *Psychologiczne portrety człowieka*, red. J. Brzezińska, Gdańsk 2013.
- Strelau J., *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Śliwerski B., *Pedagogika dziecka. Studium pajądcentryzmu*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.

Prawodawstwo

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).